

5. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації (2015 – 2016). Словник. Харків: ХІФТ, 2017. 204 с.
6. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації (2017 – 2021). Словник. Харків: ХІФТ, 2022. 124 с.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДНИК ФЕНОМЕНА «МОВНА ОСОБИСТІТЬ»

Олександра Пальчикова

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології*

Криворізький державний педагогічний університет

E-mail: apalchikova@ukr.net

Нині перетин вікових, расових, мовних та інформаційних бар'єрів на ринку освітніх послуг активізує прагнення результативної співпраці українськомовної та іншомовної спільнот і посилює роль міжкультурної комунікації як важливого чинника гармонійного співіснування нетотожних лінгвістичних і культурних традицій представників різних етносів. Так, у Законі України «Про освіту» [4], «Про повну загальну середню освіту» [5], Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти [3], Державній національній програмі «Освіта: Україна ХХІ століття» [2], Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти [8] акцентовано на врахуванні національних і загальнолюдських цінностей задля успішного встановлення й підтримання контактів у європейському та світовому освітньому просторах, підвищення професійного і загальнокультурного рівня, формування особистості, здатної до прояву емпатії та протистояння стереотипам під час продуктивної співпраці у мультикультурному суспільстві. Відтак у контексті тісного співробітництва з іншомовними репрезентантами українців важливим є розгляд міжкультурної комунікації як складника особистості, зокрема мовної, що демонструє особливості світобачення, мислення, ставлення до оточення через використання певних лексичних і стилістичних засобів в усних і письмових повідомленнях.

Проблема визначення феномена «міжкультурна комунікація» сягає витоків філософської думки та розглядається в різних аспектах: взаємозв'язок культури і комунікації у міжкультурній філософії (Ф. Віммер, Р. Малл, Р. Форнет-Бетанкур); питання діалогу культур (М. Бубер, У. Макбрайт, О. Розеншток-Хюсі); особливості інтерпретації тексту в філософській герменевтиці (Х. Гадамер, Ф. Дальмайр, Дж. Мул, П. Рікер); символічний і знаковий характер міжкультурної комунікації (Е. Касирер, С. Лангер, Ю. Тен); проблеми міжособистісного взаєморозуміння комунікантів (І. М'язова, О. Шпенглер, К. Ясперс); розвиток міжкультурної комунікації в контексті формування новітніх цивілізаційних відносин (Н. Гусєва, Є. Савруцька, А. Тойнбі). Попри значну кількість праць, присвячених міжкультурній тематиці, термін

«міжкультурна комунікація» як компонент мовної особистості дещо обмежено розглянуто в філософському вимірі, що дає підстави стверджувати про актуальність тематики дослідження.

У міжкультурній філософії, де акцент зміщено з побудови єдиної для всіх «правильної» філософії до багатоманіття культур мислення, у межах міжкультурної комунікації визнано толерантне ставлення до мовного й культурного плюралізму і заперечено визнання власної позиції як єдино можливої. Так, Ф. Віммер зазначає, що «жодну філософську тезу не можна вважати достатньо обґрунтованою, якщо її було сформульовано людьми, що належать лише до однієї культурної традиції» [12, р. 47]. Науковець вважає, що кожне питання філософії потребує полілогічної взаємодії, відповідно, превалювання західноєвропейської культури в загальносвітовому філософському процесі має бути змінено на полілог усіх філософських культур.

Ще один представник міжкультурної філософії – Р. Форнет-Бетанкур вказує на те, що саме міжкультурний підхід уможливило подолання проявів європоцентризму в сучасному світі, а історію філософії треба вивчати з позиції культурного плюралізму. Для філософа міжкультурний діалог – заміна західноєвропейської глобалізації та засіб перебудови відносин між культурами. В уявленні науковця міжкультурна філософія здатна чути багатоманіття, «відкрити філософію інакшому знанню та, крім європейської моделі, почути ще й голоси та думки інших традицій задля того, щоб кардинально змінити філософію як науку» [9, р. 230]. Відтак у межах міжкультурної філософії міжкультурна комунікація сприяє уникненню упередженого ставлення до мовного плюралізму та подоланню домінування культурного монізму.

Прибічники філософії діалогу культур (М. Бубер, У. Макбрайт, О. Розеншток-Хюсі) акцентують на важливості встановлення контакту під час міжкультурної комунікації, спілкуванні з «Іншим», що передбачає відмову від привласнення чужої культури та абсолютизації своєї. Так, М. Бубер вважає, що поняття «Я» і «Ти» співвідносяться, оскільки через власне ставлення до «Ти» індивід усвідомлює себе як «Я» – особу, що відчуває свою самотність, несхожість. Філософ акцентує не на індивідуальностях, а на стосунках між ними: тобто під час комунікативного акту виникають відносини, натомість персональність, самопізнання роблять життя ілюзорним [7].

Отже, для філософа особистість не існує в собі; її самосвідомість формується через ставлення до «Ти». Своєю чергою, подолання ксенофобії, нетерпимості розглядають не як вимогу істинної комунікації, а як стратегію і тактику діалогу з Іншим. Відповідно, прояв мовної особистості під час міжкультурної комунікації відбувається в межах зустрічі з Іншим. При цьому людина спочатку чинить опір його несхожості, чужорідності, однак завдання полягає не в підпорядкуванні іншомовного репрезентанта своїй культурі, а у визнанні суб'єкта в його інакшості.

Одним із ключових підґрунть дослідження міжкультурної комунікації вважають філософську герменевтику, де на проблему міжкультурного діалогу в контексті європейської інтеграції звернено увагу в наукових працях Х. Гадамера. З погляду філософа Європі притаманне прагнення різних

представників зрозуміти наміри одне одного. Відповідно, одним із найсуттєвіших завдань для індивідів і соціальних груп є навчитися жити в мирі і згоді з іншими, при цьому в царині міжкультурних відносин необхідно досягнути міжнародної солідарності, що не повинна перетворюватися на глобальне одноманіття, проте має бути «єдністю в багатоманітті» [10].

На зв'язок прояву мовної особистості в процесі міжкультурної комунікації та особливостями перекладу створених нею текстів акцентовано в доробках П. Рікера. Так, у розумінні філософа перекладацька діяльність – не просто виклад інформації іншою мовою, а засіб духовного обміну, тому перекладач має «вжитися в чужу мову», бути «лінгвістично сприйнятливим». Оскільки під час перекладу відбувається міжмовна та міжкультурна трансформація вербального повідомлення, поряд із мовними відмінностями виникають труднощі пов'язані з нетотожністю світоглядів, неоднаковістю способів презентування дійсності суб'єктами різних культур. Науковець зазначає: «<...> завдання перекладача полягає не в тому, аби просуватися від слова до фрази, до тексту, до культурного ансамблю, а навпаки, в тому, щоб перейнявшись широким спектром інтерпретацій духу конкретної культури, йти від тексту до фрази і до слова» [11, с. 56]. З огляду на це, саме під час перекладацької діяльності спостерігаємо прояв мовної особистості в тексті, що передбачає відображення особливостей історичної епохи в яку проживає суб'єкт, його світоглядної позиції, національної культури та соціального статусу.

Ч. Тейлор наголошує на значенні соціальної зумовленості особистості у процесі побудови міжкультурних відносин та вказує на формоутворювальну роль культури під час самоідентифікації особистості. При цьому враховують право індивіда бути визнаним не загалом, а в якості представника релігійної, соціальної, етнічної груп; тобто під час міжкультурної комунікації суб'єкт має право на відмінності. За умови здійснення цього права державою, можливо перейти від «політики розбіжностей» до «політики визнання» культур, що враховує позитивне оцінювання носіїв чужої культури [6].

Своєю чергою, І. М'язова під міжкультурною комунікацією розуміє соціальний феномен, що передбачає конструктивну чи деструктивну взаємодію між репрезентантами національних та етнічних культур або між субкультурами у межах чітко визначеної просторово-часової безперервності [1]. Відповідно, міжкультурна комунікація є соціальним явищем, що вказує на рівень продуктивності людської взаємодії залежно від своєчасного виявлення та подолання культурних розбіжностей.

Отже, міжкультурна комунікація як складник феномена «мовна особистість» сприяє популяризації мовного й культурного плюралізму; відображенню ціннісних орієнтацій, світобачення в створених суб'єктом текстах; специфічному інтерпретуванню явищ, притаманних тому чи тому народу; формуванню неупередженого ставлення до культурних розбіжностей.

Список використаних джерел:

1. М'язова І. Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2008. 18 с.
2. Про державну національну програму «Освіта» (Україна XXI століття) : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.05.1996 р. № 896. *Кабінет Міністрів України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п#Text> (дата звернення: 10.11.2024)
3. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392. *Кабінет Міністрів України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п#Text> (дата звернення: 10.11.2024)
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145–VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.11.2024)
5. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. No 31. Ст. 226. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 10.11.2024)
6. Тейлор Ч. Етика автентичності / перекл. з англ. та заг. ред. А. Васильченко. Київ : Дух і літера, 2002. 128 с. URL : https://issuu.com/duh-i-litera/docs/taylor_etyka_extract (дата звернення: 10.11.2024)
7. Buber M. Das gesprochene Wort der Liebe. Traugott Bautz, 2020. 139 S.
8. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching. Assessment. Companion volume. Strasbourg : *Council of Europe Publishing*. 2020. 274 p. URL : <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> (дата звернення: 10.11.2024)
9. Fernet-Betancour R. An alternative to globalization: theses for the development of an intercultural philosophy. *Latin American Perspectives on Globalization: Ethics, Politics, and Alternative Visions*. Lanham, Oxford, NY, 2002. P. 230–236.
10. Gadamer, H. G. Das Erbe Europas: Beitrage. Frankfurt, 1989. S. 28–31.
11. Ricœur P. Sur la traduction. Paris : Bayard, 2004. 70 p.
12. Wimmer F. M. Is Intercultural Philosophy a New Branch or a New Orientation in Philosophy? : *Essays on Intercultural Philosophy*. Chennai : Satya Nilayam Publications, 2002. Vol. 7. P. 7–34.